

POSUDEK na disertační práci

Jméno a příjmení autorky disertační práce: Mgr. et Mgr. Kateřina Milerská

Název disertační práce: *Vnímání jinakosti ve školních třídách*

Oponent práce: doc. ThDr. Jiří Vogel, Th.D.

Kateřina Milerská si ve své disertační práci klade za cíl pojednat z fenomenologické perspektivy „o tom, jak žáci vnímají jinakost ve své třídě“, respektive se pokouší „objasnit, jak žáci nahlíží na společné vzdělávání, které je charakteristické svým neustálým kontaktem s jinakostí“. Milerská uvádí své téma rozlišením mezi antickou *scholé* a současným vzděláváním ve školách. V antice se vzdělávání odehrávalo v čase, kdy člověk odpočíval od běžných starostí, respektive kdy nepracoval, jeho smysl byl zejména etický a mělo vést k rozvíjení schopností a vědomostí tempem, které je u každého člověka jiné. V současnosti nechodí žáci do školy, aby si odpočinuli, ale aby se připravili na trh práce, nejsou vedeni k objevování, ale mají si rychle osvojit řadu již hotových poznatků. Podle Milerské se současná škola se vzdálila svému původnímu cíli, jímž byla výchova k lidství čili měla učinit člověka lidštějším. Žáci současných škol vědí o rozdílech, které mezi nimi jsou, porovnávají se podle výkonu, což „pro vzdělání, kdy potřebuje každý své tempo, může být pro osobnostní rozvoj problém“. Právě zde se podle Milerské stává klíčovou otázkou, „jak žáci vnímají jinakost“.

V druhé kapitole Milerská ukazuje, jak se jinakost stala aktuálním tématem v souvislosti se zaváděním inkluzivního vzdělávání, které se řídí zásadou, že žáci s jakýmkoli problémy mají právo se vzdělávat s ostatními spolužáky bez ohledu na jejich jinakost. Inkluze žáků se specifickými potřebami je založena na principu jinakosti, která se projevuje různorodostí žáků ve třídách i větší pestrostí výuky v hodině. V této souvislosti se Milerská ptá, jak ale vnímají tuto jinakost samotní žáci, kdy jeden žák má asistenta pedagoga nebo individuální studijní plán, a jak je zajištěn anebo jak lze zajistit individuální přístup všem žákům, aby jedni necítili, že učivo nestíhají a naopak, aby se druzí při výuce nenudili.

Ve třetí kapitole Milerská vysvětluje pojem vnímání z pohledu fenomenologie v podání E. Husserla a M. Merleau-Pontyho. Právě vnímání je podle ní u každého jiné, a tak zakládá svým způsobem jinakost. „Vnímání se stává paprskem poznání toho, co je pravé, pravdivé a

původní.“ Teprve následně rozum zpracovává vjemy, „dává viděnému řád“, označuje viděný obraz v pojmech. Vnímání je u každého jiné, každý má, „byť třeba jen mírně ale přece, odlišné intencionální zaměření, které ovlivňuje subjekt-objektový rozvrh světa. Právě tímto rozdílem se každý z nás odlišuje a stává se jedinečným.“ K poznání druhého „je zapotřebí poznat jeho noze, které se projevují v každém jeho pohybu i v dialogu“.

Ve čtvrté kapitole Milerská ze stejné perspektivy reflektuje pojem jinakost a s ním související výrazy „jiný“, „druhý“ apod. Vedle již zmíněných filosofů se zaměřuje zejména na E. Lévinase, pro něhož je téma jinakosti stěžejním tématem jeho práce *Totalita a nekonečno*, z které je v kapitole nejvíce citováno. Oceňuji, že Milerská zmínila i M. Bubera, který ve své dialogické filosofii dává velký důraz na růst já z ty druhého. Lévinas jde ve svých úvahách dál tím, že zdůrazňuje jinakost druhého (druhý je charakteristický právě tím, že je jiný a nelze jej převést na něco stejného) a odmítá Buberovu reciprocitu (dialog začíná, když přijmu podřízenou pozici). Ke čtvrté kapitole mám dvě otázky: 1. Na začátku podkapitoly o Martinu Buberovi se píše „*Ty tu bylo dříve než Já*“. Není to podle Bubera spíše tak, že dříve než *Já*, tu bylo základní slovo *Já-Ty*? 2. Na začátku kapitoly 4.5.1. je tato věta: „*Tváří*“ Lévinas nemyslí lidský obličej, na který se díváme (jak pojmu tvář rozumí Merleau-Ponty), nýbrž: „*způsob, jak se představuje Jiný a překračuje ideu Jiného ve mně*“. Skutečně Lévinas nemyslí tvář také lidský obličej? Lévinas dává velký důraz na tělesnost. A zdaleka nejde jen o tvář. Například svobodu spojuje s osamostatňováním dítěte od matky, v postupném ovládnutí těla. Ruka je to, co člověka učí přisvojovat si jiné apod.

Kapitoly první až čtvrtá vymezují pole pro poslední kapitolu, ve které Milerská vyhodnocuje kvalitativní výzkum mezi žáky středních škol, jak vnímali jinakost na základních školách. Nejde jí však jen o pouhé hodnocení pojmu jinakost, nýbrž o hodnocení smyslu inkluze i samotného systému výchovy a vzdělávání na základních školách. Inkluzi vnímá ve dvou rovinách, výchovné a vzdělávací. Inkluzivní vzdělávání může být podle ní z hlediska výchovy prospěšné, neboť umožňuje žákům „setkávat se s druhým, který je úplně odlišný od nich samých“ a porozumět „základnímu fenoménu jinakosti“, pomáhá jim tak rozvíjet etické jednání, ke kterému by měl žák návštěvou školy dospět. Toto vnímání jinakosti má však u žáků své hranice, obvykle se vztahuje pouze na ty, kteří jsou diagnostikováni, ostatní jsou vnímáni jako stejní. V tomto dvojznačném porozumění jinakosti a stejnosti podporuje žáky i systém hodnocení, který obvykle uplatňuje individuální přístup pouze vůči těm, kteří jsou diagnostikováni. Zatímco

z hlediska výchovy spatřuje Milerská v inkluzi spíše pozitivní potenciál, z hlediska vzdělávání mohou podle ní vznikat skutečné problémy – inkluze může vést ke zpomalování tempa učení, k narušování koncentrace žáků apod. Na základě výzkumu a jeho hodnocení Milerská soudí, že inkluzivní vzdělávání stojí před řadou výzev. Oceňuje jeho etický rozměr, pozitivně hodnotí, že si žáci osvojují význam jinakosti, ale uvědomuje si, že individuální přístup, který se s inkluzí začal razantněji prosazovat ve školách, by měl respektovat vzdělávací tempo každého žáka, neboť každý je jiný.

Disertační práce Kateřiny Milerské je velice pěkně logicky vystavěná. To, jak dokázala fenomenologicky zpracovat kvalitativní výzkum, je skutečně pozoruhodné. Práce je i velice dobře napsaná a čtivá. Trochu rušivě působí užívání slova „jinaký“, osobně jej vnímám jako zbytečný archaismus. Doporučuji, aby práce byla vydána a aby byl její součástí, např. jako příloha, i kompletní výzkum.

Disertační práce splňuje všechna důležitá obsahová i formální kritéria pro tento typ kvalifikačních prací. Práci považuji za originální i přínosnou. Doporučuji, aby byla přijata k obhajobě a po jejím obhájení byl Kateřině Milerské udělen titul Ph.D.